

Ніна Василівна ОВСЮК

д.е.н., професор, Державний університет "Київський авіаційний інститут"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8776-9503>

e-mail: nina.ovsyuk@gmail.com

Юлія Ігорівна БУРДЕЙНА

студентка, Державний університет "Київський авіаційний інститут"

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4943-0486>

e-mail: julia1234bure@gmail.com

Ганна Олександрівна ГОДУНОВА

студентка, Державний університет "Київський авіаційний інститут"

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-7946-3019>

e-mail: agodunova7@gmail.com

ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОВГОСТРОКОВИХ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ У КОНТЕКСТІ НП(С)БО ТА МСФЗ

Джерелами формування фінансових ресурсів підприємства виступають власні та залучені кошти. Фінансові інвестиції передбачають використання власного капіталу для придбання (купівлі) акцій, облігацій та інших цінних паперів, які випускаються підприємством або державою. Міжнародна практика визначила межу, коли за рахунок залучених позикових коштів доцільно профінансувати поряд 50 % потреб підприємства у фінансових ресурсах. Однак збільшення інвестицій за рахунок власного капіталу сприяє зменшенню залежності підприємства від позикових джерел фінансування, що забезпечує умови для формування фінансової стійкості й платоспроможності та уможливорює його здатність до самофінансування.

Ключові слова: довгострокові фінансові інвестиції, бухгалтерський облік, оцінка інвестицій, МСФЗ, власні кошти, залучені кошти

ВСТУП

Важливим складником системних заходів, спрямованих на сталий розвиток економіки України постає реформування системи бухгалтерського обліку і звітності відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). Побудова динамічних економічних відносин неможлива без активації інвестиційних процесів і покращення якості управління ними на рівні окремих суб'єктів господарювання. В цих умовах здійснення бухгалтерського обліку власного капіталу, що постає як важливе джерело фінансових інвестицій, являє інтерес як для інвесторів, власників підприємства (об'єкта інвестування), так і будь-яких інших зацікавлених користувачів фінансової звітності.

Інвестиції є ваговою складовою розвитку підприємства, окремих галузей та економіки країни загалом. Від здатності інвестувати залежить ефективність власного виробництва, можливості вирішення соціальних й екологічних проблем, потенційний динамізм фінансового та людського капіталів суб'єкту господарювання. Без надійного підґрунтя інвестиційної діяльності, визначення ролі власного капіталу як джерела довгострокових фінансових інвестицій, складно сподіватися на прогрес вітчизняного виробництва, а з ним і відповідне місце у світовому господарстві.

У розробленні питань теорії та методик обліку власного капіталу, фінансових інвестицій зробили вагомий внесок багато дослідників: Ф.Ф. Бутинець, Л.В. Безкоровайна, А.М. Бутов, О.П. Войналович, О.В. Григораш, В.В. Костецький, І.О. Кудіна, О.С. Старченко, І.Л. Томашевська та ін. Проте, незважаючи на велику кількість наукових публікацій про джерела формування та обліку інвестицій, досі залишається невирішеною низка проблем. Зауважимо, що залишається недоско-

налою методика оцінювання й обліку довгострокових фінансових інвестицій та джерел їх формування, що й визначило актуальність публікації.

МЕТА роботи – визначення джерел формування довгострокових фінансових інвестицій, зокрема власного капіталу підприємства, методичні підходи до оцінювання та обліку інвестицій за Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) та МСФЗ, а також формування пропозицій з покращення інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У проведенні дослідження застосовано загальнонаукові методи пізнання: спостереження, порівняння, індукції і дедукції, поєднання аналізу та синтезу, історичного і логічного підходів, узагальнення. Табличний прийом застосовано для ілюстрації одержаних результатів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Значимість капіталу для життєдіяльності та фінансової стійкості настільки важлива, що нормальне функціонування підприємства неможна уявити без цього основного складника. Власний капітал є найважливішою економічною категорією.

Теоретичні аспекти з формування власного капіталу ретельно досліджувала Л.В. Безкоровайна, яка наголошувала, що капітал є джерелом самого суб'єкта господарювання, внесеного його засновниками, або сумою чистого прибутку, реінвестованого для формування грошових коштів або матеріальних активів суб'єкта господарювання [1, с. 950].

Відповідно до Податкового кодексу України (ПКУ) інвестиція являє собою господарську операцію, яка

включає придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та цінних паперів в обмін на кошти або майно суб'єкта господарювання [9].

Ефективність діяльності підприємства безпосередньо залежить від розвитку та вдосконалення системи управління власним капіталом [5, с. 350].

Управління власним капіталом пов'язане не тільки із забезпеченням ефективного використання вже накопиченої його частини, але і з формуванням власних фінансових ресурсів, що забезпечують майбутній розвиток підприємства [5, с. 348].

Джерелами формування фінансових ресурсів підприємства постають власні та залучені кошти. Власний капітал характеризує загальну вартість засобів підприємства, які перебувають в його власності і застосовуються для формування частини активів на безповоротних та безоплатних засадах.

Фінансові інвестиції передбачають використання власного капіталу для придбання (купівлі) акцій, облігацій та інших цінних паперів, які випускаються підприємством або державою. Фінансові інвестиції можуть формуватися й утримуватися з різними цілями: для отримання доходу, проведення контролю за господарською діяльністю об'єкта інвестування, розміщення тимчасово вільних коштів або майна, для подальшого продажу тощо.

Відсутність фінансових ресурсів у необхідному обсязі спричиняє порушення платіжної дисципліни та зниження рівня фінансової стійкості підприємств, а отже, і національної економіки [3, с. 1072].

Методологічні основи обліку та звітності інвестицій регламентуються НП(С)БО 12 «Фінансові інвестиції», НП(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» та Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку від 30.11.1999 р. № 291.

Облікове відображення фінансових інвестицій зумовлює послідовне здійснення таких етапів: визнання; класифікація; первісне оцінювання; фіксація на рахунках бухгалтерського обліку; реалізація переоцінки на дату балансу; визначення доходу за фінансовою інвестицією; розкриття інформації у фінансовій звітності; припинення визнання та списання.

Відображення фінансових інвестицій та джерел їх формування за вимогами МСФЗ регулюється стандартами: МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», МСФЗ 10 «Консолідована фінансова звітність», Міжнародним стандартом бухгалтерського обліку (МСБО) 28 «Інвестиції в асоційовані та спільні підприємства», МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання», МСБО 39 «Визнання та оцінювання» [8].

Вказані стандарти характеризують фінансові інвестиції як активи, що утримуються суб'єктом господарювання з ціллю збільшення прибутку, зростання вартості капіталу, а також інших вигід для інвестора. Водночас не вважаються інвестиціями вкладення коштів у розвиток власної матеріальної бази. Інвестиціями визнаються лише вкладення коштів у сторонні підприємства.

Згідно з НП(С)БО діяльність підприємства, пов'язана зі створенням, придбанням чи іншим надходженням необоротних активів, визначається як капітальні інвестиції, проте вкладення коштів в інші підприємства вважається фінансовими інвестиціями.

Фінансові інвестиції поділяються на прямі та порт-

фельні інвестиції [9].

Первісне оцінювання фінансових інвестицій згідно з НП(С)БО 12 здійснюється окремо за кожною фінансовою інвестицією за їх собівартістю, особливості формування якої визначають активи, що надаються інвестором в обмін на фінансові інвестиції.

У разі придбання фінансової інвестиції внаслідок обміну на цінні папери власної емісії або на інші активи, її собівартість визначатиметься за справедливою вартістю цінних паперів або цих активів відповідно [6].

Визначення сутності справедливої вартості активів (зобов'язань) за НП(С)БО та МСФЗ зосереджує увагу на можливості вартісного вираження об'єкта оцінювання у відносинах між учасниками ринку на дату такого оцінювання за звичайних ринкових умов. Водночас МСФЗ ідентифікують тип ринку та способи формування ціни об'єкта оцінювання.

За національними стандартами бухгалтерського обліку порядок визначення справедливої вартості об'єктів ідентифікованих активів і зобов'язань закріплено в НП(С)БО 19, за яким справедлива вартість цінних паперів розкривається, виходячи з їхньої поточної ринкової вартості на фондовому ринку [7].

Оцінювання інвестицій за рівнем дохідності ґрунтується на припущеннях, що вартість укладеного капіталу дорівнює поточній вартості прав на майбутній дохід.

Після того як підприємство первісно оцінило фінансові інвестиції, йому потрібно буде здійснювати їх повторне оцінювання на дату складання балансу. Застосування того чи іншого методу залежить від ступеня впливу інвестора на підприємство, акції якого ним придбані. МСФЗ враховують цей фактор.

Отже, реальними методами оцінювання фінансових інвестицій є оцінювання: за собівартістю, за справедливою ринковою вартістю, за методом участі в капіталі та за переоціненою вартістю (табл. 1).

Методика оцінювання довгострокових фінансових інвестицій відповідно до НП(С)БО ґрунтується на аналогічних методах за МСФЗ. Так, довгострокові інвестиції в цінні папери, що забезпечують право власності, проте не дають змоги здійснювати істотний вплив на інвестоване підприємство, повинні відображатися в обліку і звітності за справедливою вартістю або за собівартістю з урахуванням зменшення корисності інвестицій.

Облік довгострокових фінансових інвестицій в асоційовані підприємства інвестором здійснюється із застосуванням методів оцінювання за собівартістю або за участю в капіталі.

За методом собівартості реалізують оцінювання фінансової інвестиції в асоційоване підприємство якщо:

а) інвестиція придбана та утримується тільки для продажу;

б) асоційоване підприємство працює в умовах, що суттєво обмежують його здатність підтримувати ефективну комунікацію з інвестором протягом тривалого часу [6].

Водночас сума інвестиції не змінюється. Одержані дивіденди враховуються до прибутку інвестора. Суми, отримані від асоційованого підприємства, що перевищують нараховані дивіденди з чистого прибутку, відображаються як зменшення балансової вартості інвестицій.

Таблиця 1 – Методи оцінювання довгострокових фінансових інвестицій за МСФЗ (систематизовано авторами на основі [8])

Вплив інвестора на об'єкт інвестування	Методи обліку й оцінювання інвестицій				підгрунття
	за методом собівартості	за нижчою оцінкою с/в чи ринкової вартості	за методом участі в капіталі	за переоціненою вартістю	
Незначний вплив (інвестор володіє менше ніж 20 % акцій об'єкта інвестування)	Так	Так	Ні	Дозволений альтернативний підхід	МСБО 28 «Інвестиції в асоційовані та спільні підприємства»
Суттєвий вплив (20-50 % акцій об'єкта інвестування)	Так	Ні	Так	Ні	МСБО 28 «Інвестиції в асоційовані та спільні підприємства»
Повний контроль діяльності з боку інвестора (понад 50% акцій об'єкта інвестування)	Дозволений альтернативний підхід	Ні	Так	Дозволений альтернативний підхід	МСФЗ 10 «Консолідована фінансова звітність»

Згідно з методом участі в капіталі балансова вартість інвестицій, яка спочатку оцінюється за собівартістю, збільшується або зменшується на суму збільшення або зменшення частки інвестора у власному капіталі об'єкта інвестування. Це означає, що під час одержання прибутку асоційованим підприємством на відповідну частку в його капіталі повинна бути збільшена інвестиція в підприємства інвестора. На суму збитків у відповідних пропорціях зменшується фінансова інвестиція. Балансова вартість інвестицій також зменшується на суму отриманих дивідендів [6].

Інвестиції в дочірні підприємства материнська компанія облікує за методом участі в капіталі. Проте МСБО 28 дозволяє як виключення застосовувати альтернативні методи оцінювання інвестицій.

Практичне застосування вітчизняними обліковцями міжнародної методології визначення справедливої вартості фінансових інвестицій ускладнено високою інфляцією, низьким розвитком вітчизняного ринку цінних паперів внаслідок його недостатньої капіталізації, незначним розвитком інвестиційної інфраструктури, низькою інвестиційною привабливістю для іноземних інвесторів та складною економічною ситуацією загалом. Внаслідок наведеного практика визначення справедливої вартості фінансових інвестицій в Україні характеризується доволі складними розрахунками, суб'єктивністю інформації, що призводить до викривлення кінцевих показників.

Розв'язання проблем пов'язаних зі створенням належних умов залучення іноземних інвестицій потребує наближення вітчизняної методології обліку фінансових інвестицій до потреб МСФЗ. Міжнародна методологія

визначення облікової вартості фінансових інвестицій переважно побудована на інформації стосовно поточних операцій з цінними паперами на фондовому ринку, що ускладнюється порівняно низьким рівнем його розвитку в Україні.

ВИСНОВКИ

Важливо виокремлювати внутрішні та зовнішні джерела фінансування інвестицій. До внутрішніх джерел інвестування належить прибуток, інвестиції власників (учасників) підприємства, амортизаційні відрахування; до зовнішніх джерел відносяться інвестиційні кредити, кошти, які залучаються в результаті розміщення власних цінних паперів (акцій), державне фінансування.

Міжнародна практика визначила межу, коли за рахунок залучених позикових коштів доцільно профінансувати поряд 50 % потреб підприємства у фінансових ресурсах. Однак збільшення інвестицій за рахунок власного капіталу сприяє зменшенню залежності підприємства від позикових джерел фінансування, що забезпечує умови для формування фінансової стійкості й платоспроможності та уможливує його здатність до самофінансування.

Отже, оптимальна структура джерел фінансування інвестицій повинна забезпечувати найбільшу рентабельність коштів з урахуванням платоспроможності та фінансової стійкості суб'єкта господарювання.

Зі сторони державних органів доцільно посилити контроль за дотриманням підприємствами норм і стандартів бухгалтерського обліку й застосовувати санкції за їх порушення.

Список використаних джерел

1. Безкоровайна Л.В. Особливості обліку власного капіталу на підприємствах. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 4. С. 950-954.
2. Бутинець Ф.Ф., Войналович О.П., Томашевська І.Л. Організація бухгалтерського обліку / за ред. проф. Ф.Ф. Бутиця. Житомир, 2010. 528 с.
3. Григораш О.В., Таран Н.О., Жданова О.М. Формування фінансових ресурсів підприємств України. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 13. С. 1072-1077.
4. Костецький В.В., Бутов А.М. Особливості формування інвестиційних ресурсів підприємства в сучасних економічних умовах. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2015. Вип. 15. С. 137-140.
5. Кудіна І.О., Старченко О.С. Власний капітал підприємства як економічна категорія та його облік. *Приазовський економічний вісник*. 2017. Вип. 5(05). С. 346-351.
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції»: Наказ Міністерства фінансів від 26.04.2000 № 91. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00#Text>
7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств»: Наказ Міністерства фінансів від

07.07.1999 № 163. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99#Text>

8. Переклад МСФЗ 2022 року та Концептуальної основи фінансової звітності. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/translation_of_international_financial_reporting_standards_2022_updated-576

9. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

References

1. Bezkorovaina L.V. Peculiarities of accounting for own capital at enterprises. *Global and national economic problems*. 2015. Issue 4. pp. 950-954. (in Ukrainian).

2. Butynets F.F., Voinalovych O.P., Tomashevskaya I.L. Accounting organization / ed. F.F. Butynets. Zhytomyr, 2010. 528 p. (in Ukrainian).

3. Hryhorash O.V., Taran N.O., Zhdanova O.M. Formation of financial resources of Ukrainian enterprises. *Economy and society*. 2017. Issue 13. pp. 1072-1077. (in Ukrainian).

4. Kostetskiy V.V., Butov A.M. Peculiarities of the formation of investment resources of the enterprise in modern economic conditions. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series "Economic Sciences"*. 2015. Issue 15. pp. 137-140. (in Ukrainian).

5. Kudina I.O., Starchenko O.S. Equity of the enterprise as an economic category and its accounting. *Pryazovskyi Economic Bulletin*. 2017. Issue 5(05). pp. 346-351. (in Ukrainian).

6. National regulation (standard) of accounting 12 "Financial investments": Order of the Ministry of Finance No. 91 dated 04.26.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00#Text> (in Ukrainian).

7. National regulation (standard) of accounting 19 "Unification of enterprises": Order of the Ministry of Finance dated 07.07.1999 No. 163. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99#Text> (in Ukrainian).

8. Translation of the 2022 IFRS and the Conceptual Framework for Financial Reporting. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/translation_of_international_financial_reporting_standards_2022_updated-576 (in Ukrainian).

9. Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 02.12.2010 No. 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (in Ukrainian).

Nina OVSIUK

Doctor of Economics, Professor, State University "Kyiv Aviation Institute"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8776-9503>

e-mail: nina.ovsyuk@gmail.com

Yuliia BURDEINA

student, State University "Kyiv Aviation Institute"

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4943-0486>

e-mail: julia1234bure@gmail.com

Hanna HODUNOVA

student, State University "Kyiv Aviation Institute"

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-7946-3019>

e-mail: agodunova7@gmail.com

EQUITY AS A SOURCE OF LONG-TERM FINANCIAL INVESTMENTS IN THE CONTEXT OF NP(S)BO AND IFRS

Investments are an important component of the development of the enterprise, individual industries and the country's economy as a whole. The ability to invest depends on the efficiency of one's own production, the ability to solve social and environmental problems, and the potential dynamism of the financial and human capital of the business entity. Without a reliable basis for investment activities, determining the role of own capital as a source of long-term financial investments, it is difficult to hope for the progress of domestic production, and with it, a corresponding place in the world economy. The sources of formation of the company's financial resources are its own and borrowed funds. Equity characterizes the total value of the company's assets, which are owned by it and used to form part of the assets on an irrevocable and free basis. Financial investments involve the use of one's own capital for the acquisition (purchase) of shares, bonds and other securities issued by an enterprise or the state. Financial investments can be formed and held for various purposes: to receive income, to control the economic activity of the investment object, to place temporarily free funds or property, for further sale, etc. The lack of financial resources in the necessary volume causes a violation of payment discipline and a decrease in the level of financial stability of enterprises, and therefore of the national economy. International practice has determined the limit when it is expedient to finance about 50% of the company's needs in financial resources at the expense of borrowed funds. However, the increase in investments at the expense of own capital contributes to the reduction of the enterprise's dependence on loan sources of financing, which provides conditions for the formation of financial stability and solvency and enables its ability to self-finance. Therefore, the optimal structure of investment financing sources should ensure the highest profitability of funds, taking into account the solvency and financial stability of the business entity. On the part of state bodies, it is expedient to strengthen control over compliance by enterprises with accounting norms and standards and to apply sanctions for their violation.

Keywords: long-term financial investments, accounting, investment evaluation, IFRS, own funds, borrowed funds